

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2021.6.39>

FAŁSZOWANIE DOKUMENTÓW WYBORCZYCH: KRYMINALNO-PRAWNA ANALIZA CECH OBIEKTYWNYCH

Pavlo Chernenko

*aspirant studiów doktoranckich i podyplomowych Dniepropetrowskiego Państwowego Uniwersytetu
Spraw Wewnętrznych (Dniepr, Ukraina)
ORCID ID: 0000-0003-0151-3111
e-mail: Pavlo_Chernenko@ukr.net*

Adnotacja. Artykuł naukowy poświęcono kryminalno-prawnej analizie obiektywnych oznak fałszowania dokumentów wyborczych. W ramach badania należy zauważyć, że zgodnie z obowiązującym prawem karnym Ukrainy odpowiedzialność karna za fałszowanie dokumentów wyborczych jest przewidziana w art. 158, 158-1, 158-2 i 158-3 Kodeksu Karnego Ukrainy. Zwraca się uwagę na to, że wszystkie te przepisy karno-prawne, pomimo tego, że są one połączone w jeden ogólny obiekt, mają swój własny bezpośredni obiekt. Przeanalizowano zrozumienie i treść przedmiotu postępowania karnego, który ma miejsce w przypadku fałszowania dokumentów wyborczych. Należy zauważyć, że społecznie niebezpieczny czyn, jako jedyny obowiązkowy znak obiektywnej strony fałszowania dokumentów wyborczych, jest przewidziany przez ustawodawcę w formie czynnego działania. Należy zauważyć, że prawidłowa analiza karno-prawna znaków składów wykroczeń karnych ma nieodłączne i istotne znaczenie przy wdrażaniu skutecznego przeciwdziałania temu negatywnemu zjawisku przestępczemu.

Słowa kluczowe: fałszowanie dokumentów wyborczych, obiekt wykroczenia karnego, przedmiot wykroczenia karnego, dokument wyborczy, dokumentacja wyborcza, działanie społecznie niebezpieczne.

FALSIFICATION OF ELECTORAL DOCUMENTS: CRIMINAL AND LEGAL ANALYSIS OF OBJECTIVE SIGNS

Pavlo Chernenko

*Postgraduate Student at Doctoral and Postgraduate Studies
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs (Dnipro, Ukraine)
ORCID ID: 0000-0003-0151-3111
e-mail: Pavlo_Chernenko@ukr.net*

Abstract. The scientific article is devoted to the criminal-legal analysis of objective signs of falsification of election documents. The study emphasizes that in accordance with the current criminal legislation of Ukraine, criminal liability for falsification of election documents is provided in the following articles of the Criminal Code of Ukraine – 158, 158-1, 158-2, and 158-3. Attention is drawn to the fact that all these criminal law norms, even though they are united by a single generic object, have their own direct object. The understanding and content of the subject of the criminal offense, which takes place in case of falsification of election documents, is analyzed. It is noted that a socially dangerous act, as the only obligatory sign of the objective side of falsification of election documents, is provided by the legislator in the form of active action. Attention is drawn to the fact that the correct criminal-legal analysis of the features of the components of criminal offenses is not negative and relevant in the implementation of effective counteraction to this negative criminal-illegal phenomenon.

Key words: falsification of election documents, the object of a criminal offense, the subject of the criminal offense, election document, election documentation, socially dangerous action.

ФАЛЬСИФІКАЦІЯ ВИБОРЧИХ ДОКУМЕНТІВ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ОБ'ЄКТИВНИХ ОЗНАК

Павло Черненко

*аспірант докторантури та аспірантури
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ (Дніпро, Україна)
ORCID ID: 0000-0003-0151-3111
e-mail: Pavlo_Chernenko@ukr.net*

Анотація. Наукову статтю присвячено кримінально-правовому аналізу об'єктивних ознак фальсифікації виборчих документів. У межах дослідження наголошується на тому, що відповідно до чинного кримінального законодавства України кримінальна відповідальність за фальсифікацію виборчих документів передбачена в ст. 158, 158-1, 158-2 та 158-3 Кримінального кодексу України. Загострюється увага на тому, що усі ці криміналь-

но-правові норми, не зважаючи на те, що вони об'єднані єдиним родовим об'єктом, мають власний безпосередній об'єкт. Проаналізовано розуміння та зміст предмету складу кримінального правопорушення, який має місце у разі фальсифікації виборчих документів. Зазначено те, що суспільно небезпечне діяння як єдина обов'язкова ознака об'єктивної сторони фальсифікації виборчих документів передбачена законодавцем у формі активної дії. Наголошується увага на тому, що правильний кримінально-правовий аналіз ознак складів кримінальних правопорушень має невід'ємне та актуальне значення під час здійснення ефективної протидії цьому негативному кримінально-протиправному явищу.

Ключові слова: фальсифікація виборчих документів, об'єкт кримінального правопорушення, предмет кримінального правопорушення, виборчий документ, виборча документація, суспільно небезпечна дія.

Вступ. Групу кримінальних правопорушень, що пов'язані з фальсифікацією виборчих документів, утворюють такі кримінально правові норми – ст.ст. 158, 158-1 та 158-2 Кримінального кодексу України (далі – КК України). Всі вони віднесені законодавцем до Розділу V «Кримінальні правопорушення проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина» КК України.

Починаючи реалізовувати кримінально-правову характеристику об'єктивних ознак цих кримінально-правових норм, варто наголосити на деяких етапах нормотворчості.

По-перше, в редакції КК України 2001 року в кримінальному законі мала місце лише ст. 158 КК України «Неправомірне використання виборчих бюлетенів, підлог виборчих документів або неправильний підрахунок голосів чи неправильне оголошення результатів виборів», яка в подальшому змінювалась, трансформувалась та врешті-решт отримала сучасну назву «Надання неправдивих відомостей до органу ведення Державного реєстру виборців або інше несанкціоноване втручання в роботу Державного реєстру виборців». При цьому останні зміни відбулись лише 16 липня 2020 року та були внесені ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення виборчого законодавства» (Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення виборчого законодавства, 2020).

По-друге, попри той факт, що ст.ст. 158-1 та 158-2 КК України є певною мірою новелами кримінального законодавства (ст. 158-1 КК України «Голосування виборцем на виборчій ділянці більше ніж один раз» набрала чинності 21 серпня 2009 року (Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виборів Президента України, 2009), а ст. 158-2 КК України (на той час ст. 158-1 КК України) «Незаконне знищення виборчої документації або документів референдуму» – 1 грудня 2005 року (Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо відповідальності за знищення виборчої документації або документів референдуму, 2005)), вони неодноразово доповнювали свій зміст, а інколи навіть суттєво змінювались.

Внаслідок цього в наукових дослідженнях проблеми кримінально-правової характеристики цих кримінально-правових норм існують певні прогалини, недостатня розробленість. І найголовніше, дуже часто в наукових публікаціях минулих років зустрічаються певні позиції правників, що були актуальні на момент чинності тих чи інших редакцій цієї категорії кримінальних правопорушень, а в реаліях сучасного стану кримінального законодавства ці точки зору втрачають свою достовірність та об'єктивність.

Проблемою кримінально-правового аналізу об'єктивних ознак кримінальних правопорушень (свого часу – злочину) займались велика когорта як вітчизняних, так і закордонних правників. Необхідно наголосити на тому, що дослідження цієї проблематики тривають не одне десятиліття і навіть століття. Серед загальної кількості дослідників найбільший внесок у розвиток як теорії складу кримінального правопорушення (злочину) взагалі, так і об'єктивних ознак окремо зробили М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, К. Біндінг, Ф.Г. Бурчак, Г. Вельцель, С. Б. Гавриш, В.П. Смельянов, М.Й. Коржанський, В.М. Кудрявцев, Ф. Ліст, А.В. Наумов, Б.С. Нікіфоров, М.І. Панов, А.О. Пінаєв, О.О. Піонтковський, В.В. Сташис, М.С. Таганцев, В.Я. Тацій, А.Н. Трайнін, В.М. Трубніков, Є.В. Фесенко, А. Фейєрбах та інші.

Але необхідно ще раз наголосити – всі ці дослідження переважно мали відношення до загальнотеоретичних аспектів проблеми складу кримінального правопорушення (злочину).

Кримінально-правова характеристика суспільно небезпечних діянь, пов'язаних тим чи іншим чином з підбродженням документів, свого часу висвітлювалася у працях А.А. Жижилєнка, А.В. Кузнєцова, Б.І. Пінхасова, Г.Ф. Поленова та Т.Л. Сергєєвої. При цьому необхідно наголосити на тому, що всі вони були здійснені або за межами України, або на підставі радянського законодавства. Що стосується аналізу проблеми захисту суспільних відносин, предметом яких виступають документи українського законодавства, то в цій ситуації можливо виділити роботи Ю.П. Дзюби, Н.О. Тимошенко, С.С. Тучкова та М.І. Фіалки.

Однак відсутність комплексних кримінально-правових досліджень стосовно саме встановлення кримінальної відповідальності за фальсифікацію виборчих документів зумовлює актуальність обраної нами теми наукової статті.

Метою статті є кримінально-правовий аналіз об'єктивних ознак складів кримінальних правопорушень, які полягають у фальсифікації виборчих документів.

Основна частина. Враховуючи викладене вище, реалізуємо аналіз кримінально-правових ознак об'єктивного характеру ст.ст. 158, 158-1 та 158-2 КК України.

Об'єкт та предмет фальсифікації виборчих документів. Наукова думка в теорії кримінального права відносно родового об'єкту Розділу V КК України більшою мірою отримала власне визначення. Але зрозуміло, що існують певні особисті уточнення окремих науковців на це питання.

Так, свого часу А.А. Васильєв та Д.Ю. Кондратов під родовим об'єктом цієї групи кримінальних правопорушень визнавали суспільні відносини, що забезпечують дотримання та реалізацію прав та свобод людини та громадянина. При цьому вони наголошували на тому, що традиційно у теорії держави і права виокремлюють чотири групи основних прав і свобод людини і громадянина: особисті (громадянські), політичні, соціально-економічні та культурні (духовні) (Байлов, Васильєв, Житний, 2020: 130).

Дещо пізніше Д.Ю. Кондратов оптимізував раніше викладену власну думку і визначив родовий об'єкт цієї групи кримінальних правопорушень як суспільні відносини, що забезпечують дотримання та реалізацію громадянських (особистих), політичних, соціально-економічних і культурних прав і свобод людини та громадянина (Васильєв, Житний, Гладкова, 2005. 160).

Ще лаконічніше, ніж попередні науковці, визначив родовий об'єкт цієї категорії кримінальних правопорушень І.О. Зінченко. Він передбачив його як суспільні відносини, що забезпечують конституційні права та свободи людини та громадянина (Баулін, Борисов, Тютюгін, 2010: 103).

Що стосується нашої позиції, то нам більше до вподоби визначення родового об'єкту, яке дав Д.Ю. Кондратов. Справа полягає в тому, що в ньому чітко закріплені суспільні відносини, що охороняються кримінальним законом у межах Розділу V КК України. Що стосується узагальнено підходу у виді «конституційних прав і свобод», то в цій ситуації одразу виникає запитання, а інші розділи КК України ставлять під охорону суспільні відносини, які регулюють права і свободи за межами Конституції України. Відповідно до положень ст. 13 Конституції України держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки. Усі суб'єкти права власності рівні перед законом (Конституція України, 1996). Іншими словами, право будь-якої особи (фізичної або юридичної) на власність, господарювання та соціальну спрямованість економіки визначається як конституційне право. Внаслідок цього можливо наголосити на тому, що Розділ VI «Кримінальні правопорушення проти власності» та Розділ VII «Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності» КК України також охороняють конституційні права особи та громадянина.

Визначившись з родовим об'єктом цієї категорії кримінальних правопорушень, нам необхідно проаналізувати безпосередні об'єкти кожної кримінально-правової норми, які віднесені нами до цієї категорії.

Як зазначають І.О. Зінченко та Є.В. Шевченко, безпосереднім об'єктом конкретного злочину чи кримінального проступку є певне, окреме конституційне право чи свобода людини або громадянина, проти яких спрямоване кримінально-протиправне діяння, наприклад, право обирати або бути обраним до органів державної влади чи самоврядування, право на отримання освіти, право на недоторканність житла тощо (Зінченко, Шевченко, 2020: 369). І в цій ситуації з даною точкою зору важко не погодитись.

Спробуємо проаналізувати безпосередні об'єкти наших кримінально-правових норм, а саме ст.ст. 158, 158-1, 158-2 та 158-3 КК України.

Під безпосереднім об'єктом надання неправдивих відомостей до органу ведення Державного реєстру виборців або інше несанкціоноване втручання в роботу Державного реєстру виборців (ст. 158 КК України) дослідники цієї проблеми розуміють наступне: виборчі та референдні права громадян, а також встановлений законом порядок голосування, підрахунку голосів та оголошення результатів виборів (Зінченко, Шевченко, 2020: 385)), правовідносини, які виникають у зв'язку з реалізацією громадянами України виборчих та референдних прав під час підведення підсумків голосування та результатів голосування на виборах і референдумі (Колодін, 2014: 11)),

Основним безпосереднім об'єктом незаконного використання виборчого бюлетеня, бюлетеня для голосування на референдумі, голосування виборцем, учасником референдуму більше одного разу, викрадення, пошкодження, приховування або знищення виборчого бюлетеня, бюлетеня для голосування на референдумі (ст. 158-1 КК України) виступає виборче та референдне право громадян, а також принцип рівного виборчого права, згідно з яким кожен виборець має право тільки на один голос (Зінченко, Шевченко, 2020: 387)).

Досліджуючи основний безпосередній об'єкт незаконного знищення або пошкодження виборчої документації або документації референдуму (ст. 158-2 КК України), М.І. Фіалка наголошував на тому, що його необхідно розуміти як документообіг у сфері реалізації виборчих прав громадян (Фіалка, 2013: 73). Таку свою позицію він формує внаслідок того, що вважає першочергове посягання на відповідний обіг документів, які використовуються в межах реалізації виборчих прав громадян. При цьому саме виборче право громадянина страждає від кримінально-протиправного посягання у другу чергу. Ми з такою позицією певною мірою погоджуємось. Крім того, потрібно доповнити тим, що від такого посягання може постраждати виборче право не кожного виборця. Так, наприклад, коли відбувається знищення виборчої документації в архівних установах після проведення виборів, право громадянина обирати та бути обраним на той момент вже реалізоване. Тому ще раз наголошуємо, що визнання основним безпосереднім об'єктом документообіг у сфері реалізації виборчих прав громадян є обґрунтованим і доцільним.

Щодо безпосереднього об'єкту фальсифікації, підроблення, викрадення, пошкодження або знищення виборчої документації, документації референдуму, викрадення, пошкодження, приховування, знищення печатки виборчої комісії, комісії референдуму, виборчої скриньки, списку виборців чи учасників референдуму (ст. 158-3 КК України), то в цій ситуації треба розуміти те, що необхідно враховувати наявність як основного, так і додаткового об'єкту.

Основним безпосереднім об'єктом цього злочину є виборчі та референдні права громадян, додатковим – нормальна діяльність органів державної влади та самоврядування (Зінченко, Шевченко, 2020: 391).

Предмет фальсифікації виборчих документів. З метою аналізу предмету фальсифікації виборчих документів визначимо перелік, а потім проаналізуємо зміст окремих з цих предметів. До предметів кримінальних правопорушень в цій категорії складів кримінальних правопорушень належать:

- відомостей про виборців (ст. 158 КК України);
- інформація, що міститься в базі даних Державного реєстру виборців (ст. 158 КК України);
- база даних Державного реєстру виборців (ст. 158 КК України);
- виборчий бюлетень (ст. 158-1 КК України);
- бюлетень для голосування на референдумі (ст. 158-1 КК України);
- виборча документація (ст. 158-2, ч. 2 ст. 158-3 КК України);
- документація референдуму (ст. 158-2, ч. 2 ст. 158-3 КК України);
- протокол про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці або дільниці з референдуму (ст. 158-3 КК України);
- список виборців чи учасників референдуму (ч. 3 ст. 158-3 КК України) (Кримінальний кодекс України, 2001).

База даних Державного реєстру виборців – це автоматизована інформаційно-телекомунікаційна система, призначена для зберігання, обробки даних, які містять передбачені цим Законом відомості, та користування ними, створена для забезпечення державного обліку громадян України, які мають право голосу (Про Державний реєстр виборців, 2007).

Виборчий бюлетень. Законодавчого закріплення терміну «виборчий документ» у правовому полі України на превеликий жаль не існує. Виборчий кодекс України закріплює різноманітні вимоги до цього документу, наголошує на тому, де і в якій формі здійснюється опис виборчого бюлетеня, але чіткого розуміння терміну не визначає. Узагальнивши інформацію відносно виборчого бюлетеня, можливо наголосити на тому, що це офіційний документ суворої звітності, який призначений для голосування на виборах Президента України і депутатів різних рівнів, в якому особа, що приймає участь у виборах в якості виборця, зазначає своє волевиявлення на підтримку окремих кандидатів на виборчі посади або виборчих списків кандидатів, що висунуті політичними партіями.

Під *виборчою документацією* необхідно розуміти певну сукупність виборчих документів. Щодо розуміння виборчого документа, то ми вже раніше наголошували на тому, що це будь-який матеріальний носій, на якому зафіксована інформація, яка використовується під час організації та реалізації виборчого процесу, які видаються відповідними суб'єктами виборчого процесу і утворені з дотриманням визначених законом форм та містять передбачені законом реквізити.

Протокол про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці або дільниці з референдуму – це виборчий документ, яким здійснюється документування діяльності виборчої комісії і який встановлює підсумки певних дій, виконаних нею, а саме – відображаються результати підрахунку голосів виборців на виборчій дільниці, встановлення результатів голосування в межах територіального виборчого округу, встановлення результатів виборів або референдуму.

Проаналізувавши вищевикладені терміни, які визначають предмети складів кримінальних правопорушень, що реалізуються у фальсифікації виборчих документів, можливо наголосити на тому, що це або певною мірою повноцінний офіційний документ, який використовується в тому чи іншому питанні виборчого процесу, або відповідна інформація як складова частина такого офіційного документу.

Об'єктивна сторона фальсифікації виборчих документів.

Об'єктивна сторона кримінальних правопорушень, які передбачають фальсифікацію виборчих документів, характеризується обов'язковою ознакою, а саме діянням. При цьому кожне з цих діянь передбачено у виді декількох альтернативних видів.

Так, надання неправдивих відомостей до органу ведення Державного реєстру виборців або інше несанкціоноване втручання в роботу Державного реєстру виборців (ст. 158 КК України) передбачає наявність таких кримінально-протиправних проявів:

- подання до органу ведення Державного реєстру виборців неправдивих відомостей про виборців (ч. 1 ст. 158 КК України);
- внесення неправдивих відомостей до бази даних Державного реєстру виборців (ч. 1 ст. 158 КК України);
- несанкціоновані дії з інформацією, що міститься в базі даних Державного реєстру виборців (ч. 1 ст. 158 КК України);
- інше несанкціоноване втручання у роботу бази даних Державного реєстру виборців (ч. 1 ст. 158 КК України) (Кримінальний кодекс України, 2001).
- Своєю чергою незаконне використання виборчого бюлетеня, бюлетеня для голосування на референдумі, голосування виборцем, учасником референдуму більше одного разу, викрадення, пошкодження, приховування або знищення виборчого бюлетеня, бюлетеня для голосування на референдумі (ст. 158-1 КК України) в межах обов'язкового діяння передбачає:
  - надання або отримання виборчого бюлетеня чи бюлетеня для голосування на референдумі особою, яка не має права його надавати чи отримувати (ч. 1 ст. 158-1 КК України);
  - надання виборцю, учаснику референдуму заповненого виборчого бюлетеня чи бюлетеня для голосування на референдумі (ч. 1 ст. 158-1 КК України);

– голосування виборцем, учасником референдуму більше одного разу (ч. 1 ст. 158-1 КК України);
 – викрадення, пошкодження, приховування або знищення виборчого бюлетеня, бюлетеня для голосування на референдумі (ч. 2 ст. 158-1 КК України) (Кримінальний кодекс України, 2001).

Що стосується незаконного знищення або пошкодження виборчої документації або документації референдуму (ст. 158-2 КК України), то в цій ситуації йдеться про незаконне знищення або пошкодження виборчої документації або документації референдуму в архівних установах або в Центральній виборчій комісії після проведення виборів або референдуму (ч. 1 ст. 158-2 КК України) (Кримінальний кодекс України, 2001).

Фальсифікація, підроблення, викрадення, пошкодження або знищення виборчої документації, документації референдуму, викрадення, пошкодження, приховування, знищення печатки виборчої комісії, комісії референдуму, виборчої скриньки, списку виборців чи учасників референдуму (ст. 158-3 КК України) передбачає наявність таких суспільно-небезпечних діянь:

– підписання протоколу про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці або дільниці з референдуму, протоколу про підсумки голосування в межах відповідного виборчого округу, округу з референдуму чи про результати виборів або референдуму до остаточного заповнення протоколу, а також підписання такого протоколу не на засіданні виборчої комісії або комісії з референдуму (ч. 1 ст. 158-3 КК України);

– підробка виборчої документації, документації референдуму (ч. 2 ст. 158-3 КК України);

– незаконне виготовлення виборчої документації, документації референдуму (ч. 2 ст. 158-3 КК України);

– використання незаконно виготовленої чи підробленої виборчої документації, документації референдуму (ч. 2 ст. 158-3 КК України);

– зберігання незаконно виготовленої чи підробленої виборчої документації, документації референдуму (ч. 2 ст. 158-3 КК України);

– включення до виборчої документації чи документації референдуму завідомо недостовірних відомостей (ч. 2 ст. 158-3 КК України);

– викрадення списку виборців чи учасників референдуму або протоколу про підрахунок голосів виборців чи учасників референдуму, про підсумки голосування в межах відповідного виборчого округу на виборах чи референдумі, про результати виборів або референдуму (ч. 3 ст. 158-3 КК України);

– пошкодження списку виборців чи учасників референдуму або протоколу про підрахунок голосів виборців чи учасників референдуму, про підсумки голосування в межах відповідного виборчого округу на виборах чи референдумі, про результати виборів або референдуму (ч. 3 ст. 158-3 КК України);

– приховування списку виборців чи учасників референдуму або протоколу про підрахунок голосів виборців чи учасників референдуму, про підсумки голосування в межах відповідного виборчого округу на виборах чи референдумі, про результати виборів або референдуму (ч. 3 ст. 158-3 КК України);

– знищення списку виборців чи учасників референдуму або протоколу про підрахунок голосів виборців чи учасників референдуму, про підсумки голосування в межах відповідного виборчого округу на виборах чи референдумі, про результати виборів або референдуму (ч. 3 ст. 158-3 КК України) (Кримінальний кодекс України, 2001).

На перший погляд, в кожній з кримінально-правових норм йдеться про особисту власну форму діяння. Але, з іншого боку, ми маємо ситуацію з існуванням чітких з тенденційно вираженими характерними закономірностями для даної групи кримінальних правопорушень.

По-перше, в усіх випадках йдеться про активну форму кримінально-протиправної поведінки, а саме дію.

По-друге, кожна з конструкцій об'єктивної сторони вищезазначених складів кримінальних правопорушень виключає наявність обов'язкового настання суспільно-небезпечних наслідків. Іншими словами, законодавець передбачив в усіх наших випадках кримінальні правопорушення з формальним складом.

Висновки та пропозиції. Підсумовуючи викладене вище, можливо наголосити на тому, що:

– відповідно до чинного кримінального законодавства України кримінальна відповідальність за фальсифікацію виборчих документів передбачена в ст.ст. 158, 158-1, 158-2 та 158-3 КК України;

– попри те, що фальсифікація виборчих документів об'єднана єдиним родовим об'єктом, кожна з окремих кримінально-правових норм має власний безпосередній об'єкт;

– предмети складів кримінальних правопорушень, що реалізуються у фальсифікації виборчих документів, розглядаються нами як або повноцінний офіційний документ, що використовується в тому чи іншому питанні виборчого процесу, або відповідна інформація як складова частина такого офіційного документу;

– суспільно небезпечне діяння, як єдина обов'язкова ознака об'єктивної сторони фальсифікації виборчих документів, передбачене законодавцем у формі активної дії.

– правильний кримінально-правовий аналіз об'єктивних ознак складів кримінальних правопорушень має невід'ємне та актуальне значення під час здійснення ефективної протидії цьому негативному кримінально-протиправному явищу.

Список використаних джерел:

1. Байлов А.В., Васильєв А.А., Житний О.О. та ін. Кримінальне право України. (Особлива частина): підручник ; за заг. ред. О.М. Литвинова; Харків : Вид-во ХНУВС, 2011. 572 с.
2. Баулін Ю.В., Борисов В.І., Тютюгін В.І. та ін. Кримінальне право України: Особлива частина: підручник; за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація; 4-те вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2010. 608 с.
3. Васильєв А.А., Житний О.О., Гладкова Є.О. та ін. Кримінальне право України. Особлива частина : навч. посіб.; за заг. ред. О.М. Литвинова ; Харків : Право, 2020. 656 с.

4. Зінченко І.О., Шевченко Є.В. Лекція за темою: «Загальна характеристика кримінальних правопорушень проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина (статті 157–184 КК). Кримінальні правопорушення проти виборчих прав громадян (статті 157–160 КК)». *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2020. № 2(14). С. 366–406.
5. Колодін Д.О. Кримінальна відповідальність за фальсифікацію підсумків голосування на виборах та референдумі : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса, 2014. 21 с.
6. Конституція України: закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.
7. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-III.
8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення виборчого законодавства: закон України від 16.07.2020 № 805-IX.
9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виборів Президента України: закон України від 21.08.2009 № 1616-VI.
10. Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо відповідальності за знищення виборчої документації або документів референдуму: закон України від 01.12.2005 № 3169-IV.
11. Про Державний реєстр виборців: закон України від 22.02.2007 № 698-V.
12. Фіалка М.І. Документообіг як безпосередній об'єкт незаконного знищення виборчої документації або документів референдуму. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2013. Серія «Право». № 22, ч. 1, Т. 3. С. 71–74.

References:

1. Bailov A.V., Vasyliiev A.A., Zhytynyi O.O. ta in. (2011). *Kryminalne pravo Ukrainy [Criminal law of Ukraine]*. (Osoblyvya chastyna): pidruchnyk; za zah. red. O.M. Lytvynova; Kharkiv: Vyd-vo KhNUVS. 572 p. [in Ukrainian].
2. Baulin Yu.V., Borysov V.I., Tiutiuhin V.I. ta in. (2010). *Kryminalne pravo Ukrainy [Criminal law of Ukraine]: Osoblyvya chastyna: pidruchnyk; za red. V.V. Stashysa, V.Ia. Tatsiia; 4-te vyd., pererobl. i dopov.* Kharkiv: Pravo. 608 p. [in Ukrainian].
3. Vasyliiev A.A., Zhytynyi O.O., Hladkova Ye.O. ta in. (2020). *Kryminalne pravo Ukrainy [Criminal law of Ukraine]*. Osoblyvya chastyna: navch. posib.; za zah. red. O.M. Lytvynova; Kharkiv: Pravo. 656 p. [in Ukrainian].
4. Zinchenko I.O., Shevchenko Ye.V. (2020). *Lektsiia za temoiu: «Zahalna kharakterystyka kryminalnykh pravoporushen proty vyborchyykh, trudovykh ta inshyykh osobystykh prav i svobod liudyny i hromadianyna (statti 157–184 KK). Kryminalni pravoporushennia proty vyborchyykh prav hromadian (statti 157–160 KK)» [Lecture on the topic: “General characteristics of criminal offenses against electoral, labor and other personal rights and freedoms of man and citizen” (Articles 157–184 of the Criminal Code). Criminal offenses against the voting rights of citizens (Articles 157-160 of the Criminal Code)]*. *Visnyk Asotsiatsii kryminalnoho prava Ukrainy*. № 2(14). pp. 366-406. [in Ukrainian].
5. Kolodin D.O. (2014). *Kryminalna vidpovidalnist za falsyfikatsiiu pidsumkiv holosuvannia na vyborakh ta referendumi [Criminal liability for falsification of election and referendum results] : avtoref. dys. ... kand. yuryd. Nauk : 12.00.08.* Odessa. 21 p. [in Ukrainian].
6. *Konstytutsiia Ukrainy [The Constitution of Ukraine]: zakon Ukrainy vid 28.06.1996 № 254k/96-VR.* [in Ukrainian].
7. *Kryminalnyi kodeks Ukrainy [Criminal Code of Ukraine]: zakon Ukrainy vid 05.04.2001 № 2341-III.* [in Ukrainian].
8. *Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo vdoskonalennia vyborchoho zakonodavstva [On amendments to some legislative acts of Ukraine to improve the election legislation]: zakon Ukrainy vid 16.07.2020 № 805-IX.* [in Ukrainian].
9. *Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo vyboriv Prezydenta Ukrainy [On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Concerning the Elections of the President of Ukraine]: zakon Ukrainy vid 21.08.2009 № 1616-VI.* [in Ukrainian].
10. *Pro vnesennia zmin do Kryminalnoho ta Kryminalno-protsesualnoho kodeksiv Ukrainy shchodo vidpovidalnosti za znyshchennia vyborchoi dokumentatsii abo dokumentiv referendumu [On Amendments to the Criminal and Criminal Procedure Codes of Ukraine on Liability for Destruction of Electoral Documents or Referendum Documents]: zakon Ukrainy vid 01.12.2005 № 3169-IV.* [in Ukrainian].
11. *Pro Derzhavnyi reiestr vybortsiv [About the State Register of Voters]: zakon Ukrainy vid 22.02.2007 № 698-V.* [in Ukrainian].
12. Fialka M.I. (2013). *Dokumentoobih yak bezposerednii ob'iekt nezakonnoho znyshchennia vyborchoi dokumentatsii abo dokumentiv referendumu [Document circulation as a direct object of illegal destruction of election documents or referendum documents].* *Naukovyi visnyk Uzhorodskoho natsionalnoho universytetu*. Seriiia “Pravo”. № 22, ch. 1, T. 3. pp. 71–74. [in Ukrainian].